

Franz Pieper – tunnustusluterilaisuuden normaaliteologi vai mielenkiintoinen missourilainen juonne?

1. Kuka Franz Pieper?
2. Tunnustuksellinen luterilaisuus historiallisena ilmiönä ja näkökulmia Missouri-synodin historiaan
3. Pieperin dogmatiikka ja sen vaikutus Suomessa
4. Dogmatiikan keskeiset painotukset ja erityispiirteet
5. Pieper ja hänen kontekstinsa
6. Pieper meille tänään?

+++

1. Kuka oli Franz (August Otto) Pieper?

- a. Syntyi Saksan Pomeraniassa (nyk. Puolaa) v. 1852; kuoli St Louis (Missouri) 1931.
- b. Muutto yhdysvaltoihin 1870, opinnot myöhemmin Missouri-synodin pappisseminaarissa St Louisissa.
- c. Valmistui seminaarista ja vihittiin papiksi 1875; toimi pastorina eri seurakunnissa muutaman vuoden.
- d. 1878 valittiin professoriksi St Louisin seminaariin (vain 26-vuotiaana, kolme vuotta valmistumisensa jälkeen!)
- e. St Louisin presidenttinä (rehtorina) 1887–
- f. Missouri-synodin presidentti 1899–1911.
- g. Teologinen pääteos *Christliche Dogmatik* vuosina 1917–1924 (engl. 1950–1953)
- h. Omana aikanaan ahkera esitelmäitsijä ja erilaisten teologisten esseiden kirjoittaja, erit. *Lehre und Wehre* ja *Der Lutheraner*.
- i. Keskeinen tekijä LCMSn ”Brief Statement” taustalla v. 1932. (’A Brief Statement of the Doctrinal Position of the Evangelical Lutheran Synod of Missouri, Ohio and other States’ – käytännössä historialliskriittistä raamatuntutkimusta, yleiskristillisyyttä ja modernismia vastustanut opillinen täsmennys jonka status tunnustuskirjoitukseksi on hieman avoin LCMSn parissa.)
- j. Franz Pieper oli omana elinaikanaan tunnettu ja keskeinen teologinen voima Missouri-synodissa, mutta myös kuolemansa jälkeen vaikutti aivan näihin päiviin asti erityisesti dogmatiikka-sarjan kautta. Ns. ”Pieperin dogmatiikka” on yhäkin standardi oppikirja Missouri-synodin pappiskoulutuksessa ja monissa LCMS:ää lähellä olevissa kirkkokunnissa.

2. Tunnustuksellinen luterilaisuus historiallisena ilmiönä ja näkökulmia Missouri-synodin historiaan

- a. Tunnustuksellinen luterilaisuus alkoi 1800-luvulla Saksassa. Luterilaisuus oli ennen sitäkin ollut ”tunnustuksellista” siinä mielessä, että luterilaisilla kirkkoilla selvästi oli tunnustuksensa ja oppinsa. ”Tunnustuksellisuuden” myötä luterilaiset tunnustuskirjat tulivat kuitenkin aiempaa selvemmin oikean luterilaisuuden kalibrointivälineeksi, ja koko luterilaisena olemisen identiteetti alettiin mieltää voimakkaammin juuri tunnustuskirjojen kautta. Olla luterilainen tarkoitti tiettyyn oppikäsitykseen sitoutumista.
- b. Tunnustuksellinen luterilaisuus syntyi pitkälti *reaktiona*:

- i. **Vanhaluterilaiset** (Altlutheraner) syntyivät 1800-luvun alkupuolella vastauksena ns. Preussin unioniin jossa Preussin kuningaskunnan sisällä toteutettiin pakotettu kaikkien protestanttien kirkkoliitto. Kalvinistinen puoli melko hyvin mukautui tähän, mutta monet luterilaiset vastustivat. Skismaattisista ryhmistä syntyivät ensimmäiset itsenäiset luterilaiset seurakunnat Saksassa.
- ii. **Uusluterilaisuus** (Neuluthertum) syntyi akateemisen teologian parissa ja oli ilmiönä laajempi kuin vain seurakuntatasolle keskittynyt vanhaluterilaisuus. Uusluterilaisuus pyrki palaamaan ”aitoon luterilaisuuteen” jonka katsottiin jääneen toisaalta valistusrationalismin, toisaalta pietismin jalkoihin. Uusluterilaisuuden sisällä oli erilaisia ryhmiä/tapoja etsiä tietä eteenpäin:
 - 1. Repristinaatio, pyrkimys palauttaa aiempi luterilaisuus melkein pä sellaisenaan, tai vähintäänkin teologiassa kiinnittyä luterilaisiin tunnustuskirjoihin ja 1600–1700 lukujen puhdasoppisuuteen. Termi repristinaatio osin pejoratiivinen. Tunnetuin edustaja C.F.W. Walther.
 - 2. Erlangenin koulukunta: pyrki tuomaan klassisen luterilaisuuden 1800-luvun kontekstiin, säilyttäen vanhan dogman mutta käsitellen sitä uudella tavalla. Mm. Theodosius Harnack, Franz Delitzsch.
 - 3. Joskus erotetaan omaksi ryhmäksi ns. *korkeakirkollinen luterilaisuus* joka reagoi pietismiä ja rationalismia vastaan korostamalla luterilaisuutta näkyvänä kirkollisuutena, sakramenteja, pastorinvirkkaa, kirkon jatkuvuutta yms. Esimerkkejä Theodor Kliefoth, August Vilmar, Wilhelm Löhe.
- iii. **Amerikan luterilaisuus**, tai sen ns. tunnustuksellinen haara, syntyi reaktiona Amerikan yleisprotestanttiseen kontekstiin.
 - 1. Kun saksalaisten ja skandinaavien emigraatio Yhdysvaltoihin suuressa määrin alkoi 1800-luvulla, oli USAssa jo olemassa jonkin verran vanhojen siirtolaisten perustamia luterilaisia kirkkoja. Nämä kirkot olivat usein teologiselta identiteetiltään hyvin yleisprotestanttisia, eivät voimakkaan luterilaisia.
 - 2. Ilman vanhaa paikallisseurakunta-organisaatiota tai valtiovallan ylläpitämää maa/valtiokirkkojärjestelmää luterilaisten täytyi muodostaa kirkollinen identiteettinsä ”vapailta markkinoilla”. Merkittävä osa luterilaisista reagoi ympäröivään yleisprotestanttisuuteen *terävöittämällä teologiaansa*. Esim. kysymys alttariyhteydestä tuli aivan eri tavalla ajankohtaiseksi verrattuna Eurooppalaiseen tilanteeseen, jossa alueet olivat kuitenkin sisäisesti varsin yhtenäisiä uskonnollisesti.
- iv. **Ajan yleinen henki** oli osin tunnustusluterilaisuuden synnyn taustalla.
 - 1. Kaikkien protestanttisten valtiokirkkojen sisällä oli käynnissä etsintää; ymmärrettiin jollain tasolla että vanha valtion ja kirkon liitto oli purkautumassa tai vähintäänkin tuon liiton sisällä kirkko ei enää olisi hallitsevassa asemassa. Millä tavoin tulevaisuudessa oltaisiin kristittyjä?
 - 2. Mukana oli myös varmasti osin 1800-luvun romantiikalle ominaista historiakiinnostusta ja menneen arvostamista. Esim. englantilainen Oxford-liike oli sikäläinen vastine niihin kysymyksiin jotka Saksassa tuottivat uusluterilaisuuden.
- c. Franz Pieper teologina kuuluu selvästi tunnustuksellisen luterilaisuuden kivijalkateologien joukkoon. Edellämainituista koulukunnista Pieper todennäköisimmin sijoittuu ns. repristinaatio-linjan edustajaksi.

3. Pieperin dogmatiikka ja sen vaikutus Suomessa

- a. Suomeksi julkaistiin 1961. Heikki Koskenniemen esipuheessa 2. laitokseen (vuodelta 1991) todetaan, että *Dogmatiikan* kääntäminen suomeksi oli tarpeen siksi(kin) että latinantaidon rapistuessa papiston parissa vanhat puhdasoppisuuden ajan opinesitykset jäivät lukematta ja suomenkielistä luterilaisen uskon kokonaisesitystä ei ollut. Koskenniemi käyttää termiä ”normaalidogmatiikka” jolla tarkoitetaan juuri Pieperin kaltaista dogmatiikan esitystä joka menee eri näkökulmien esittelyä pitemmälle.
- b. Kiinnostavaa kyllä, kahdeksan vuotta Pieperin dogmatiikan valmistumisen jälkeen suomalainen Antti J. Pietilä sai 1932 loppuun oman kristillisen uskon esityksensä, myöskin nimeltään ”Kristillinen dogmatiikka”, myöskin kolmeen niteeseen jaettuna. Pietilän dogmatiikkaa voidaan kutsua luonteeltaan yleisprotestanttiseksi. Pietilän teologiset taustavaikutteet tulevat biblistisestä ns. ”Beckiläisestä” pietismistä, uusprotestantismista (esim. Ritschl) ja Pietilän omasta lestadiolaisesta taustasta. On ymmärrettävää että Koskenniemen arviossa (vaikkei hän mainitsekaan Pietilää) tällainen teos ei täytä luterilaisen ”normaalidogmatiikan” tarvetta.
- c. Pietilän jälkeen tulleen Osmo Tiililän ”Systemaattinen teologia” oli selvästi liberaaliteologiaa (ja erityisesti ns. lundilaisuutta) vastaan suuntautuva opinesitys, mutta myös sävyllään pietistinen. On ymmärrettävää, että Tiililä suomalaisessa kontekstissa saattaa miellyttää konservatiivista lukijaa, mutta silti ns. puhdasoppisen tai tunnustuksellisen luterilaisuuden kivijalkateologia ei hänestä voida tehdä.
- d. Koskenniemi itse lausuu joitain lieviä varauksia Pieperin suhteen, lähinnä tämän kirkkokäsitystään koskien. Pieper kirjoittaa selvästi amerikkalaisesta kongregationalismista käsin, vaikkei täysin kiellä piispallistakaan järjestystä. Koskenniemi kuitenkin näki mielekkääksi ennalta varoittaa lukijaa näistä kohdin, todeten että Suomessa toteutettu piispallinen kirkkojärjestys on toimiva ja hyvä – toistaiseksi.
- e. Pieperin dogmatiikan vaikutus Suomessa oli sikäli osuva, että sen julkaiseminen 1960-luvun alussa osuu juuri ns. viidennen herätysliikkeen voimakkaisiin kasvun vaiheisiin. Protestanttisesta herätyskristillisyydestä vahvoja vaikutteita ammentanut liikehdintä löi leimansa suomalaiseen luterilaisuuteen. Pieperin dogmatiikka tuossa hetkessä julkaistuna oli merkittävä klassisen luterilaisen tunnustuksellisuuden puolustus, eritoten voimakkaine raamatuviitteineen.

4. Dogmatiikan keskeiset painotukset ja erityispiirteet

- a. ”Dogmatiikka” eli kristinuskon yleisesitys.
 - i. Ero ns. deskriptiivisen ja preskriptiivisen teologian välillä. Pieperin dogmatiikka ei vain kuvaa erilaisia oppijärjestelmiä tai esittele vaihtoehtoja lukijan puntaroitavaksi; Pieper operoi käsityksellä jonka mukaan varmuus kristillisestä opista on mahdollista ja suorastaan välttämätöntä saavuttaa – ja mm. hänen dogmatiikkansa pyrkii opettamaan asiat, jotka Raamatun valossa voidaan uskoa varmoiksi.
 - ii. Pieperin metodi on luterilaiselle ortodoksialle tyypillinen *sedes doctrinae* jossa kunkin opinkohdan pohjalle asetetaan tietty, siitä asiasta puhuva raamatunkohta/kohdat. Raamatun tulkinta on suljettua siinä mielessä, että Raamattua selitetään vain Raamatulla; kaikki jakeet ovat keskusteluyhteydessä keskenään ilman että tulkinnassa erityisesti otettaisiin huomioon kirjoittajien erityistilanteita, tyylejä yms.
- b. Pieperin dogmatiikan jäsenyys
 - i. Seuraa varsin klassista dogmatiikan esityksen tapaa:
 1. Prolegomena, johon erityisesti kuuluvat kysymykset teologian luonteesta, kristillisen opin kategoriat (fundamentaaliset, ei-fundamentaaliset opit jne.),

luonnollisen järjen ja inhimillisen kokemuksen rooli teologian tekemisessä, sekä erityisesti Raamattu dogmatiikan lähteenä, Raamatun inspiraatio ja luotettavuus, oikea tulkinta yms.

2. Klassiset teologian perustavat opit:
 - a. Oppi Jumalasta
 - b. Oppi kolminaisuudesta
 - c. Oppi Kristuksen kahdesta luonnosta
3. Luominen ja syntiinlankeemus, antropologia
4. Oppi pelastuksesta: vanhurskauttaminen ja pyhitys
5. Oppi kirkosta ja armonvälineistä
6. Oppi kuolemasta, tuomiosta ja eskatologia

c. Painopisteet:

i. Prolegomena (muutenkin vahva prolegomena-osasto)

1. Induktiivinen teologian tekemisen tapa vs. epäluotettava, ihmiskeskeinen deduktiivinen päättely.
2. Teologian vakava luonne; uskon ja teologian täysi yhteys (ei eroa Pieperillä), teologian ja omantunnon kysymykset, erityisesti ns. *teologisoiva ego* (Ichtheologi) eli teologin omasta sielusta ja mielipiteistä nouseva hatara teologia. Erit. taustalla Schleiermacherilainen tapa tehdä teologiaa jossa ihmisen kokemus otetaan teologian pohjaksi.
3. Sana-inspiraatio-oppi:
 - a. Tärkeä luettava kaikille jotka haluavat torjua sen! Pieper korjaa monia väärinkäsityksiä, esim. torjuu mekanistisen inspiraatiokäsityksen.
4. Opin kokonaisuuden ja Raamatun luotettavuuden absoluuttisuus
 - a. Pieper tekee jaottelut opin sisällä ortodoksian tapaan fundamentaaliin ja ei-fundamentaaliin opinkohtiin. Kuvaavaa Pieperille on se, että hän sijoittaa fundamentaaliin opinkohtiin opin Raamatusta. Ihmisen on siis pelastuakseen uskottava Raamatun olevan Jumalan sanaa. Pieper pastoraalisesti tekee varauksen ns. autuaalle epäjohdonmukaisuudelle, mutta teologisesti ei ota tällaista huomioon. Kokonaiskäsitely oppikorpuksesta on siinä määrin monoliittinen, että erehdys yhdessäkin asiassa on periaatteessa erehdys joka voi vaikuttaa kaikkeen muuhunkin.
 - b. Raamatullisen teologian kivijalkana ovat perinteiset inspiraatiota käsittelevät raamatunjakeet ja erityisesti Joh. 10:35 ”Raamattu ei voi raueta tyhjiin”.
5. Formaalisen ja materiaalisen periaatteen soveltaminen kirkkokuntiin ja teologioihin.
6. Crux theologorum: paradoksin sietäminen raamatullista teologiaa tehtäessä. Erityisesti Pieper näkee tämän kysymyksessä ennaltavalinnasta ja predestinaatiosta. Tämä oli myös Pieperin omassa elämänhistoriassa läsnä; hän, samoin kuin oppi-isänsä Walther, saivat osakseen syytöksiä kalvinismista koska torjuivat intuitu fidei –käsitelyksen.

ii. Kristologia

1. Erinomainen klassisen kristologian kuvaus sekä Kristuksen jumaluuden että inhimillisyyden suhteen, sekä luontojen kommunikaation. Pieper antaa myös riittävän katsauksen vanhan kirkon harhoihin, jotta sen perusteella

lukija voi luoda peruskuvan klassisen kristologian kontekstista.

Ehdottomasti suositeltava!

2. Kristologian alueella Pieper erityisesti vastustaa kalvinistisia ongelmia (extra calvinisticum; eli toisaalta Jumalan Pojan inkarnoituminen vain osittain, toisaalta Jeesuksen läsnäolo maailmassa helatorstain jälkeen vain jumalallisen luontonsa puolesta; myös kalvinistien haluttomuus tunnustaa genus maiestaticumia); muita ovat mm. kenotismi jossa ajateltiin Kristuksen todella luopuneen jumalallisista ominaisuuksistaan inkarnaatioissa; tai kahden persoonan oppi jossa opetettiin että inhimillisellä Jeesuksella on oma ”persona”.
- iii. Satisfactio vicaria – gratia universalis
1. Läpi Pieperin teologian kulkeva suuri punainen lanka. Pieperin pelastuskäsitystä läpäisee käsitys Kristuksesta ihmiskunnan ja yksittäisen uskovan ”vikaarina” eli sijaisena joka hänen edestään kärsii synnin rangaistuksen ja myös toteuttaa Jumalan lain vaatimuksen (passiivinen – aktiivinen kuuliaisuus).
 2. Uskonvanhurskaus on tämän alla jatkuvasti läsnä. Kyse on selvästi myös pastoraalisen tarpeen/intohimon ajamasta työstä. Pieper on uskonvarmuuden ja pelastuksen omistamisen asialla. Siksi hän on myös usein hyvin ankara teologisia vastustajiaan kohtaan – koska hänen teologiassaan heidän virheensä väistämättä jollain tapaa kohdistuvat uskonvanhurskauteen ja ihmisen pelastumiseen.
- d. Metodit ja tyyli:
- i. Toisin kuin esim. C.F.W. Walther, Pieper ei useinkaan argumentoi kirkkoisien tai luterilaisten kirjoittajien teksteillä, vaan koettaa perustaa kaiken sanomansa a) suoraan raamatunkohtiin tai b) näistä raamatunkohdista johdettujen oppien varaan loogisesti rakentuen.
 - ii. Pieper muistuttaa tässä luterilaisen ortodoksian työskentelytapaa: raamattuargumentointi on vahvaa, esim. luterilaisiin tunnustuskirjoihin ei juurikaan viitata auktoritatiivisina lähteinä (koska, aivan oikein, Pieperin mielestä kaikki oppi pitää voida perustella Raamatulla).
- e. Pieperin heikkoudet:
- i. Jokainen teologia on jossain määrin aika- ja kontekstisidonnaista. Pieperin etuna on voimakas raamatun käyttö, joka kuitenkin tekee hänen dogmatiikastaan poikkeuksellisen hyvin aikaa kestäväää.
 - ii. Pieperin heikot kohdat ovat:
 1. Kirkko- ja virkaoppi: Pieper edustaa ns. vanhamissourilaista, selvästi kongregationalistista kirkkokäsitystä jossa paikallisen seurakunnan ja una sanctan lisäksi ei ole oikein mitään *kirkollista* todellisuutta. Synodit ja oppilaitokset, piispat/rovastit ja tuomiokapitulit ovat vain neuvoa-antavia elimiä, joiden valta ja toiminta perustuu seurakuntien vapaasti solmimiin sopimuksiin. Paikallinen seurakunta on yhtä kuin sen jäsenistö, jotka demokraattisesti päättävät toiminnastaan – myös teologiasta. Pieperin heikkoudeksi voidaan ajatella tietynlainen oletus jossa ajatellaan olevaksi jokin ”kaikkien kristittyjen yleinen professorius” – eli se, että kaikki omantunnon kristityt ovat myös opillisesti valveutuneita ja osaavia, tai vähintäänkin tajuavat olla hiljaa jos eivät ole. Pastorinviralle kuuluvaa auktoriteettia Pieper käsittelee pelkästään Jumalan sanan auktoriteetin

kautta; virka ja kirkko kokonaisuudessaankin käytännössä melkein tyhjenee merkityksestä, se on vain Raamatun astia/työväline.

2. Sakramenttioppi: Pieper on niin voimakkaasti uskonvanhurskauden asialla, että hän käytännössä ei saa sanottua kovin paljoa sakramenteista. Pieper ei tietenkään kiistä niitä millään tavoin, mutta dogmatiikkaa lukiessa jää miettimään onko Pieperin teologiassa sakramenteilla oikeastaan mitään muuta merkitystä kuin toimia Raamatun lupauksen muistuttajina tai vahvistajina. Sama ongelma koskee myös synninpäästöä ja saarnaamista. Tuntuu että armonvälineoppia läpi käydessään Pieper on akateemisen maailmansa rajoittama; uskon ja opin yhteys on niin vahva että saarnan pneumatologiselle ulottuvuudelle ei löydy kovin paljoa tilaa.
3. Inspiraatio-opin historiattomuus: Pieperin teologian kivijalassa on tietty ongelma, nimittäin inspiraatio-opista puuttuva historiallinen ulottuvuus. Pieper on äärimmäisen voimakas Raamatun kirjojen inspiraation puolustaja, mutta ei tyydyttävästi vastaa kaanon-kysymykseen. Mistä kirkko tai kristitty lukija tietää mitkä kirjat ovat inspiroitua Jumalan sanaa? Pieper puhuu siitä, kuinka Pyhä Henki synnyttää Raamatun lukijassa vakuuttuneisuuden siitä, että kyse on Jumalan omasta sanasta. Tämä vakuuttuneisuus tuntuu kuitenkin välttämättä jäävän subjektiiviseksi, jopa melkein spiritualistiseksi. Pieperin Raamattupohja on raudanluja – kunhan se Raamattu ensin saadaan.
 - a. Tähän esim. David Scaer on antanut hyvin tärkeän lisän apostolisuutta korostamalla, joka auttaa koko kaanon-ongelman ratkaisussa ilman että täytyy mennä äärikatoliseen ”kirkko teki Raamatun” malliin.

5. Pieper ja hänen kontekstinsa

- a. Yhdysvalloissa Dogmatiikka julkaistiin sekä saksaksi että englanniksi synodin yleiskokouksen päätöksillä (vastaa suomalaista kirkolliskokousta) mikä antoi niille lähes ”kanonisoidun” statuksen.
- b. Pieper osa ns. uusluterilaisuutta, mutta samalla kritisoi sitä. Vähintään toinen jalka ortodoksiassa. Ns. reprimatista.
- c. Pieperin aikakausi oli LCMS:lle räjähdysmäisen kasvun aikaa: n. 150.000 jäsenestä yli miljoonaan. Samalla käyttökieli vaihtui saksasta englanniksi.
- d. Englanninkielisen Dogmatiikan ilmestyessä 1950-luvulla Pieper alkoi olla jo vanhentunut. D. Scaer: ”Vaikka saksan- ja englanninkieliset versiot ilmestyivätkin 1900-luvulla, Pieper oikeasti kuului 1800-luvulle.” Missouri-synodin pappisopetuksessa jo sotien jälkeen alettiin käyttää mm. uusortodoksisia kirjoituksia (Karl Barth, Reinhold Niebuhr yms.)
 - i. Jossain määrin Pieper oli jo omana aikanaan irrallaan omasta kontekstistaan. Usein päävastustajana näyttäytyy Friedrich Schleiermacherin luoma saksalainen pietismiä ja rationalismia yhdistelevä liberaaliprotestantismi. Silti 1900-luvun alussa Schleiermacherista oli kulunut jo miltei vuosisata. Reprimatistien mukaisesti Pieper halusi elvyttää vanhan puhtasoppisen luterilaisuuden, mutta niiden lähteiden äärellä hän myös elvytti todennäköisesti tarpeettomasti joitain niille ominaisia kysymyksiä. Pieperin kristologiassa suuriksi kysymyksiksi nousevat 1500-luvun kiistat kalvinistien kanssa Kristuksen luontojen ominaisuuksien kommunikaatiosta, vaikka 1800/1900-luvun kontekstissa olennainen oli eksegeettien kysymys ”Historian Jeesuksesta” – tätä Pieper ei juuri lainkaan käsittele. Baptistien keskellä Amerikassa kirjoittaessaankaan Pieper ei uhraa esim. lapsikasteen perustelemiselle kahta sivua enempiä dogmatiikassaan.

- e. Pieperin valtava merkitys tuli myös tietynlaiseksi taakaksi. Vaikka teologit ovat suhtautuneet kriittisesti häneen ja tuoneet esiin Dogmatiikan puutteita, Pieperistä ei oikein päästä eroonkaan koska kukaan ei ole kyennyt tuottamaan (tai rohjennut!) vastaavanlaista kristillisen uskon kokonaisuudesta. Pieperin jäädessä puutteineenkin kaanoniin, teologinen luovuus ja into Missouri-synodin piirissä kanavoitui eksegetiikan alueelle, jossa raamatunselitysoopin myötä oli mahdollisuus ”saada nimeä”. Systematiikan puolella monenlaiset pastoraalis-hartaudelliset Luther-kirjat kyllä myyvät, mutta ne usein eivät ole systemaattisia esityksiä ja ovat (esitelmöijän mielestä) usein tietäntyyppisen eksistentialismin rasittamia.

6. Pieper meille tänään?

- a. Kotimaa-lehden uutisessa (vuodelta 2010) Helsingin YOn dogmaatikot eivät pitäneet Pieperiä kovinkaan hyvänä tenttikirjana siksi, että se ei ole ajankohtaisessa dialogissa aikamme teologisten virtausten kanssa.
 - i. Tämä on totta. Pieper on auttamattomasti vanhentunut jos sitä haluaa lukea osana käynnissä olevaa teologista keskustelua. On tosin hyvä huomata että Pieper, varsinkin jos lukee laajempaa, lyhentämätöntä versiota (englanniksi tai saksaksi) lataa usein sivukaupalla kritiikkiä aatteita ja teologeja kohtaan, joista nykypäivän lukija ei ymmärrä juuri mitään. Pieper oli omana aikanaan selvästi ”ajassa kiinni”!
 - 1. On hiukan erikoista että tuossa Kotimaa-lehden jutussa ajateltiin että Werner Elertin ja Herman Sassen yleisesitykset olisivat ajankohtaisempia?
 - ii. Pieperin lukeminen systemaattisteologisena yleisesityksenä jää vajaaksi esim. siinä että Pieperin aikana ekumeeninen liike oli vasta lapsenkengissään ja suuret ekumeeniset työt aloitettiin vasta myöhemmin. Hän ei siten ota niihin kantaa. Myös ns. liturginen liike ei ollut vielä lyönyt läpi. Pieper useinkin tarkastelee Rooman kirkkoa ja kritisoi sitä – mutta tietenkin kyse on kirkosta ennen Vatikaani II:sta.
- b. Pieperin käyttökelpoisuus seurakuntatyössä on kuitenkin valtava, ja se johtuu juuri hänen raamattuviitteistään. Pieper on jatkuvasti kiinni Raamatussa, ja lopulta luterilaisen kirkon elämässä tämä on keskeisintä. Voidaan sanoa että Pieperiä täytyy lukea kriittisesti, mutta myös *täytyy lukea!*
- c. Pieper on hyvä vastapaino ’eksistentialistiselle’ Luther-tulkinnalle; hän edustaa selvästi skolastista luterilaista ortodoksiaa, mutta kuka hyvänsä lukee Pieperiä huomaa, että hänessä on voimakasta hengellistä antia.
 - i. On myös niin, että Lutherin hengellisen matkan ”ajava voima” oli suuresti juuri *varmuuden kaipuu*, ja juuri Pieper pyrkii vastaamaan tähän.

- 7. Vastaus otsikon kysymykseen? Pieper on molempia!